

Alex. Cripentien 26

Vän eller — fiende?

1898

Under senare tid hafva vissa s. k. ledare inom arbetarerörelsen i vårt land flitigt sökt göra kvinnosaksvännerna misstänkta inför de arbetande kvinnorna. Man har uppmanat dessa att sluta sig tillsammans och under arbetareföreningens egid bevaka sina intressen, hvilka kvinnosaksvännerna icke skulle ha beaktat. Ja, man har gått så långt, att man på offentligt möte beskylt kvinnosaksvänner för att ha offentliggjort en varning till de arbetande kvinnorna att söka värka för höjande af sin ställning *). Äfven en del kvinnosaksvänner hafva hälsat med glädje dessa »ledares» åtgärder **). Alt detta utvisar en väl långt gången begreppsförvirring — afsiktlig eller oafsiktlig. Det torde därför vara på sin plats att kasta en blick på socialismens ställning till de arbetande kvinnorna

*) Hufvudstadsbladets referat af mötet 2 dag påsk för bildande af en förening för arbetande kvinnor.

**) En artikel af märket L. H. i Päivälehti n:o 86.

i de länder, der den redan hunnit verka något. Måhända kunna några fakta bäst förklara hvarför hvarje sann kvinnosaksvän med oro måste åse en anslutning af de arbetande kvinnorna till denna rörelse.

Såväl socialismen som den åt socialism lutande arbetarerörelsen har i alla länder tagit på sitt program de s. k. *skyddslagarna för kvinnoarbete*. Dessa äro de arbetande kvinnornas värsta fiender, emedan de nalkas dem under en förment vänskaplig och beskyddande mask. Deras historia är t. ex. i England följande:

När den statistiska enqueten i England 1856 offentliggjordes, kommo häpnadsväckande fakta rörande den arbetande kvinnans trykta ställning i dagen. 2 miljoner kvinnor voro tvungna att själfva förvärfva sitt uppehälle, men intet var gjordt för deras yrkesutbildning, de fingo tillträde till endast några få arbetsområden, och följdén var att de trängdes inom dessa få, och till otrolighet nedprässade arbetslönen för hvarandra.

Kvinnosaksvännerna stiftade nu (1859) en stor förening, „*The Society for promoting the employment of women*“, hvars ändamål var såväl att förmedla arbete, som att anskaffa yrkesutbildning åt kvinnor. Man uppmuntrade kvinnorna att beträda nya arbetsområden, på det trängseln på de gamla skulle minskas och betonade flitigt i tal och skrift rättvisan

i principen: samma lön för samma arbete. I dessa sina sträfvanden bistodos kvinnosaksvännerna af många ädla filantroper. Men de nöjde sig ej därmed. De sökte genom lagstadganden trygga den gifta arbetskans ställning, i det att de (1871) genomdrefvo lagen om hustruns rätt till förvärfvad egendom.

Följderna af svåra missförhållanden kunna emellertid ej fullständigt utrotas på några årtionden. Hvarken samhället eller flickans föräldrar gjorde detsamma för hennes, som för gossens yrkesutbildning. Arbetsgifvare i en del yrken hyste fördom mot att taga kvinliga arbetare. Därför funnos fortfarande områden, där kvinnorna trängdes om arbete för en eländig dagspenning.

I stället att kraftigt understöda kvinnosaksvännerna i deras sträfvanden, och sålunda medvärka till ett hastigare afskaffande af ofvan nämnda missförhållanden, inslogo socialisterna en annan väg. I alla länder begynte de värka för införande af „*skyddslagar för kvinnoarbete*“. Under sken af att beskydda dem mot öfveransträngning, göra dessa lagar ytterligare intrång på kvinnornas redan förut begränsade arbetsområden genom att belasta deras arbete med otaliga förbud och bestämmelser. Detta gör att arbetsgifvare dels helt och hållet afskeda kvinliga arbetare, emedan de äro rädda för de utgifter och det besvär de medföra, dels vägra de att till kvinnorna utbetala

lika stor lön som förut för färre timmars arbete. För att bibehålla skenet af rättvisa, upptogs emellertid i socialismens program önskningsmålet: samma lön för samma arbete, ehuru det är klart, att denna princip aldrig kan genomföras där skyddsslagar härska.

Genom sin förmenta omsorg om kvinnornas och hemmens bästa fingo dessa lagar strax varma försvarare bland ömsinta men opraktiska människovänner, som voro kortsynta nog att icke inse hvilka följderna skulle blifva. Skyddslagarna infördes snabt på hvarandra. År 1874 antogs den s. k. *Factory Act*, som bestämmer hvilka och huru många timmar kvinnor få arbeta i vissa fabriker och värkstäder. År 1878 tillskärptes denna lag (*The Consolidation of Workshop's act*), d. v. s. en mängd nya yrken inneslötos i *The Factory Act*. År 1895 antogs en ny *Factory and Workshop's Act*, som icke blott till otrolighet kringgärdar kvinnors arbete vid fabriker och värkstäder, utan äfven i hemmen. Sålunda får en kvinna i vissa yrken icke användas till öfverarbete mera än under tre dagars förlopp på en vecka och under trettio dagars förlopp på ett år, ej ens om hon själf önskar det och mot skild betalning.

En kvinna, som är anställd vid fabrik eller värkstad får icke taga hem arbete, om hon därigenom kommer att arbeta längre tid än den för henne af lagen fastställda arbetstiden. Kvinnor få icke använ-

das till nattarbete. Kvinnor få icke, om de intaga sina måltider hos arbetsgifvaren, äta i samma rum der de arbeta, — för att blott nämna de förnämsta punkterna.

Följderna af den nya lagen dröjde ej att visa sig, såsom nedanstående exempel utvisa.

I Liverpool, vid de stora bomullsfabrikerna, användes kvinnor att torka bomullen om nätterna. Det var ett lätt, icke hälsofarligt arbete, ty det gälde endast att hålla eldarna brinnande och stundom omröra bomullen. Endast en af kvinnorna behöfde sitta uppe; de andra fingo sofva tils de behöfdes. Emellertid fick fabriksegaren plikta för att han använde kvinnor till nattarbete, hvarför kvinnorna afskedades. *)

Innan den första förbudslagen 1878 antogs, sysselsatte ett tryckeri kvinnor med häftning af tidskrifter. Det hände ofta att detta måste ske om natten, på det att tidskriften skulle kunna utkomma följande morgon. Efter lagens genomförande afskedades kvinnorna, en häftningsmaskin köptes och män användes att sköta den. **)

Efter det tvättanstalterna blifvit inneslutna i den nya fabrikslagen fick maskintvätt, utförd af män, ett

*) The report of the Employment of Women by the Lady Assistant Commissioners 1894.

**) The Englishwoman's Review 1898, april 15.

sådant uppsving att redan ett halft år efter det lagen trädte i kraft, antalet utställare af tvättmaskiner på permanenta jordbruksutställningen i London steg från 60 till 300. På samma ställe voro utställda 10,000 af män tvättade, manglade och strukna klädesplagg. Det är föga troligt att lämpligt annat arbete genast skulle stått till buds för alla de tvätterskor, som genom dessa 240 på ett halft år tillkomna nya maskintvättanstalter förlorade sitt arbete.

När fabrikslagen skulle genomföras protesterade egarena af blekerierna, och sade att deras yrke var beroende af regn, solsken och bläst och att de icke skulle kunna undvika öfverarbete eller arbete på oregelbundna timmar. Deras protest lämnades utan afseende. Resultatet visade sig i 1895 års berättelse af yrkesinspektörerna. År 1890 hade inom blekerierna sysselsatts 49,453 män och 19,207 kvinnor. År 1895 funnos däri 57,741 män och 18,554 kvinnor. Alltså, en ökning på 3 år af mer än 8,000 män och en minskning af 653 kvinnor. Om ingen konstlad inblandning skett från lagstiftningens sida, är det troligt att antalet kvinnor skulle *ökats* under dessa 5 år i samma proportion som förut. I så fall skulle männens antal stigit med 6,000 och kvinnornas med 2,000. *)

*) The Englishwoman's Review 1898, april 15.

Vid de stora fisksalterierna brukade tre kvinnor (af aderton) i tur sitta uppe om nätterna för att passa på den fisk som röktes. Fabriksegaren fick plikta för att han användt kvinnor till nattarbete. Då detta skett helt nyligen, *) känner man ännu ej följderna häraf för de kvinliga arbetarena, men mycket möjligt är att äfven de bli afskedade, ty fiskrökningen kan lika litet som bomullstorkningen eller blekningen afbrytas och åter upptagas. Emellertid förtjäna kvinnorna vid dessa salterier aldrig under 17 shilling (21 m. 25 p.), de flesta 31 mk 25 p. och de skickligaste ända till 50 mk i veckan. De äro mest sysselsatta med fiskrensning och saltning ute i fria luften och yrket anses icke ohälsosamt. **)

Men socialisterna äro icke nöjda härmed. Redan pågå energiska agitationer för att ytterligare inskränka kvinnornas arbete *i hemmen*. Detta skulle ske genom att *innesluta i fabrikslagen alla hem där kvinnor utföra arbete för andra än hemmets behof*. Mrs Sidney Webb, en af socialismens främsta förkämpar, och en fanatisk anhängare af skyddslagar för kvinnor, yttrade på ett möte i Oxford i februari 1894, «att enda botemedlet mot mellanhandssystemet är att be-

*) År 1898. Se aprilnumret af The Englishwoman's Review 1898.

**) Report of the Chief Inspector 1895.

trakta alla hem, där arbete mottages från engrosfirma, som värkstäder». Af dessa hem skulle då fordras, att de fylla de för en fabrik eller värkstad af lagen påbjudna bestämmelserna rörande ventilation, utrymme, frisk luft, skildt matrum, öfverarbete, bestämda arbetstimmar. Yrkesinspektörerna skulle besöka dessa hem och om de skulle finna att bestämmelserna ej skulle vara uppfyllda, så skulle *arbetsgifvaren*, icke arbetaren, pliktfällas. Sålunda skulle en kvinna ej få t. ex. sitta uppe i sitt eget hem någon timme på kvällen för att afsluta ett arbete för betalning, som hon nödgats afbryta för hushållssysslor midt på dagen. Mrs Webb medgaf, att en dylik åtgärd skulle småningom göra ett slut på allt arbete för betalning i hemmen, men erkände tillika att hennes önskan var att så skulle ske. «Gifva kvinnor borde ej tillåtas arbeta för betalning emedan de därigenom antingen draga ned männens yrken eller nedtrycka deras arbetslöner. Hustruns uppgift bör endast vara att höja komforten och de intelligenta intressena i hemmet». Likaså antogs följande resolution på ett möte i London hösten 1897 af *The Women's Industrial Council* — en association, stiftad af vännerna till skyddslagar för kvinnor: — «Mötet enas om önskvärdheten af att hvarje plats där någon sysselsätter sig med slöjd eller handarbete på ett handtvärksmässigt sätt eller med afsikt att förvärfva, måtte betraktas som värkstad och under-

kastas fabrikslagens bestämmelser.» Det är klart att det ansvar och besvär en dylik lag åsamkar arbetsgifvaren, skulle ha till följd arbetslösa kvinnor i hundratusental. Ty det vore helt enkelt en omöjlighet för arbetsgifvaren att kontrollera huru länge och på hvilka timmar de kvinnor arbetade i sina hem, åt hvilka han gaf arbete, ej heller luften i deras rum, ej håller arten af deras matrum. Enkor med barn att försörja, hustrur hvars män öfvergifvit dem, eller hvars män äro krymplingar eller sjuka, döttrar med gamla eller sjuka föräldrar, äldre och yngre sjukliga kvinnor skulle, om den nya lagen värligen blefve genomförd, hafva intet annat än fattighuset för sig. Beträffande de gifta kvinnorna som skulle förbjudas att arbeta för betalning, så finnes intet förslag huru lata, odugliga och drinkare bland äkta män skulle kunna tvingas att försörja dem och sina barn. Öfverhufvud har man alls icke bekymrat sig om hvad det blir af de kvinnor som bli afskedade från sitt arbete genom de nya lagarna. Hufvudsaken är att kvinnan blir utskuffad ur arbetsmarknaden på ett sätt som ser människovänligt ut. Men man har icke alltid brytt sig om att antaga ens detta sken. Enligt yrkesinspektörernas rapport för 1893 hade antalet kvinnor inom perlemorknappindustrin förminskats betydligt. Orsaken härtill ansågs i rapporten vara den, att de manliga arbetarens fackförening hade antagit en paragraf i sitt program, «att

ingen af kvinkön må arbeta i detta yrke. Den medlem af föreningen som arbetar på en värkstad där kvinnor användas, plikte med ett pund (26 fmk).«

John Burns, den berömde socialistledaren, yttrade på ett möte i Bristol i September 1893: Bästa sättet att anskaffa arbete åt de arbetslösa är att genom lagbestämmelser inskränka kvinnornas och flickornas arbete vid fabriker. Deras plats bör vara i hemmet. *)

Uti den kvinliga yrkesinspektörens, Miss Eliza Ormes, berättelse 1892 om kvinnorna i spik-, ked- och låsfabrikerna, nämnes att de manliga arbetarena önskade en lag som skulle förbjuda kvinnor att sköta vissa maskiner samt att arbeta efter kl. 6 på kvällen. Sålunda hoppades de att kvinnorna skulle bli afskedade, ty i de flesta fabriker, där kvinnor användes, plägade dessa börja arbetet kl. 5 på morgonen, hvila midt på dagen, då det var hetast, och fortsätta på kvällen. Både arbetsgifvare och yrkesinspektörer hade stillatigande godkänt detta arrangement, emedan kvinnorna orkade bättre med sitt arbete på detta sätt. Nu hoppades de manliga arbetarens fackförening att genom ofvannämnda lagförbud omöjliggöra användning af kvinliga arbetare. Men dessutom anhöll den hos yrkesinspektören, M:r Balfour, att en hel mängd smärre värkstäder eller smedjor, som dittills icke varit inne-

*) The Western Daily Press, Sept. 14, 1893.

slutna i fabrikslagen, skulle upptagas i denna. — Därigenom skulle således 3,000—4,000 kvinnor bli arbetslösa? — frågade mr B. — Ja — blef svaret, — men de skulle genast söka och få arbete på de stora fabrikerna. — Men hvarför vilja ni hänvisa kvinnorna till fabrikerna? — *Emedan man lättast kan få kvinnoarbete förbjudet i fabriker*, — blef svaret. Samtalet fördes mellan yrkesinspektören samt ordföranden och sekreteraren i Cradley Heath Trades Union i Staffordshire. På mr Balfours fråga, hvarför männen ville afskaffa de kvinliga arbetarena, svarade honom fackföreningens ordförande, att det var emedan arbetslönerna nedtryktes genom kvinnorna. Men vid undersökning befans att detta distrikt var det enda, där kvinnor användes i denna industri, och att arbetslönerna där icke voro lägre än i andra distrikt, där endast män användes. Således måste någon annan orsak, än kvinnors användande i yrket, ha nedtryckt arbetslönerna i denna industri.

Man förföljer sålunda de arbetande kvinnorna systematiskt. När de arbeta i fabriker, säger man att deras plats är i hemmet, och när de arbeta i hemmet, säger man att de ej böra arbeta för andra än hemmets behof. I hvilken grad skyddslagarna skadat de arbetande kvinnorna, kan inses, då man läser att under 1895 antalet arbetsgifvare som pliktfälts för att de låtit kvinnor arbeta öfverarbete var 914. Det fin-

nes ej antecknad, huru många kvinnor som i anledning där af blifvit afskedade, men det finnes säkra bevis för att så värligen skett. *De arbetande kvinnornas arbetslöner hafva nämligen i England fallit i förfärande grad och hålla fortfarande på att falla.* Männens arbetslöner hafva sedan 30 år tillbaka varit i jämt stigande, men kvinnornas arbetslöner begynte för 20 år sedan falla och sedan 5 år tillbaka har priset fallit skett allt hastigare. Detta är ett faktum, som allmänt erkännes. Så t. ex. konstateras det i artiklar uti «The Pall Mall Gazette» för d. 23 dec. 1897, i artiklar uti »The Morning Leader» och «The Daily Chronicle» för 1898, men framför allt uti de kvinliga yrkesinspektörernas berättelse för 1895 och en enquête, gjord 1897 af den redan nämnda, för skyddslagar värkande föreningen «The Women's Industrial Council».

Följande exempel skola bäst belysa saken. Kvinnor sysselsatta att sy barnskor förtjänade förut 25 shilling (31 m. 25 p.) i veckan, numera ungefär hälften. För att sy knappar i ett dussin skjortor betalades fordom 10 p., numera 5 p. Skomakeriarbeterskor förtjänade förr 31 mk 25 p. i veckan, numera 12 mk 50 p. à 15 mk. Fleurister, sömmerskor vid etablissementer för kvinno- och barnkläder beklaga att de förtjåna hälften mot förut. En skicklig arbeterska sade att hon för 19 år sedan fick 2 mk 50 p. för ett ar-

bete, för hvilket hon nu fick endast 50 p. och att hon förut kunde förtjäna 40 mk på den tid hon nu kunde förtjäna blott 12 mk. En annan berättade, att den butik, till hvilken hon sydde dynvar, plägade förut betala henne 5 mk per dussin, men nu fick hon endast 2 mk 50 p. o. s. v.

För hvar och en, som *vill* se, är det klart att fallet i de kvinliga arbetarens löner står i samband med skyddslagarna. Prisfallet begynte i och med genomförande af den första skyddslagen för kvinnoarbete och har blifvit hastigare, i den mån restriktionerna blifvit strängare. Orsakerna ligga i öppen dag. En mängd kvinnor ha blifvit afskedade från de yrken, som äro inneslutna i fabrikslagen, och de afskedade ha trängt sig in på de få återstående yrken som ännu ej inrangerats i denna kategori. Från socialistiskt håll vill man påstå att prisfallet skett emedan kvinnorna icke, såsom männen, slutit sig tillsamman i fackföreningar, hvilka tvingat arbetsgifvarena att höja lönerna. Men det finnes ett yrke för kvinnor, där arbetslönerna ha stigit proportionsvis i lika hög grad som männens arbetslöner. Inom detta yrke finnes dock ingen fackförening. Det är tjänarinneyrket. Dessa kvinnors löner hafva stigit med åtminstone en tredjedel under de senaste 30 åren, utan något slags påtryckning, endast till följd af den enkla lagen om tillgång och efterfrågan.

Miss Jessie Boucherett, en af dem som tidigast verkade för den arbetande kvinnans höjande genom förbättrad yrkesutbildning, skrifver i *The Englishwoman's Review*, april 1898:

»Restriktioner rörande kvinnoarbete äro icke humana, ehuru man älskar att kalla dem så. De äro helt enkelt grymma. De höra till det slag misstag, om hvilka Talleyrand säger, att deras följder ofta kunna vara värre än de ett brott medför. Intet godt kan komma af dem, ty hvarje inskränkning i kvinnornas tillfälle till arbetsförtjänst måste leda till ytterligare trängsel på redan förut öfverfyllda arbetsområden och sålunda förr eller senare leda till ytterligare nedtryckning af kvinnornas arbetslöner. Den arbetande kvinnan har därför alt skäl att med oro följa planerna till »skydd» för hennes arbete. De afse icke blott att fortfarande *icke* göra henne rättsligt likställd med de män, vid hvilkas sida hon arbetar, utan äfven att som botemedel mot dålig yrkesutbildning och orättvist låga löner införa lagar, hvilka göra henne ännu mindre deras jämlike inför lagen, än hvad hon hittills varit.»

Miss Boucherett är ordförande i en förening, *The Women's Employment Defense League*, som stiftats bland de arbetande kvinnor, hvilka äro motståndare till skyddslagarna. Den 26 juni 1894 uppvaktades inrikesministern af en deputation från föreningen med

anhållan att den nya lagen *) icke skulle antagas. Till deputationen hörde utom miss B., kvinnor som representerade bokbinderskornas, skjortsömmerskornas, tvätterskornas, brodösernas, kravattsömmerskornas, paraplymakerskornas, skrädderisömmerskornas, klädningssömmerskornas m. fl. fackföreningar. En stor del af de arbetande kvinnorna hafva sålunda begynt få ögonen öppna för att de af socialisterna beskyddade »skyddslagarna» icke äro vänners värk.

Sådan är ställningen i England. I Frankrike är den ännu värre i det att icke mindre än 60 yrken äro totalt förbjudna för kvinnor. När förslaget om förbud mot nattarbete för kvinnor väktes 1890 i franska deputeradekammaren, motiverades förslaget därmed, »att kvinnornas närvaro vid fabrikerna var en frestelse för männen». Men tvänne socialistiska talare försade sig och yttrade öppet: »männens löner komma att höjas, när kvinnorna ej mer arbeta så mycket». — »Det är kvinnornas arbete som nedtrycker mennens löner». — »Kvinnornas nattarbete tager bort arbete från männen och sänker deras inkomster». Därtill svarade mr Yves Guyot, en af kvinnosakens trognaste vänner i Frankrike: »sålunda låtsa ni beskydda kvinnornas fördelar och under den prentexten fordra ni skydd för mennens arbete på kvinnornas bekost-

*) Sedermera genomförd 1895.

nad« *). År 1891 väckte mr Pajot förslag att staten skulle bekosta hafvande kvinnors uppehälle under den tid det kunde anses farligt för dem att arbeta. Men då denna reform skulle ha kostat staten sex miljoner francs, beslöt man sig för en enklare åtgärd: man förbjöd kort om godt kvinnorna vid fabriker och värkstäder att arbeta en viss tid före och efter barnets födelse. Staten hade varit för fattig att anskaffa dessa sex miljoner. Man lämnade därför åt kvinnorna själfva att anskaffa summan, hvarifrån de behagade — eller svälta. Följden var den, att arbetsgifvarena bestormades af de stackars kvinnorna med böner att få arbeta på en del af den förbjudna tiden.

I Tyskland förordades skyddslagarna varmt af socialisterna, bl. a. deras ledare, von Vollmar, på riksdagarna under 1880-talen. V. offentliggjorde samtidigt bombastiska artiklar om »samma lön för samma arbete». Dessa två principer kunna dock aldrig sammansmälta. Det är nämligen otänkbart att arbetsgifvare skulle betala samma lön åt den arbetare, rörande hvars arbets- och måltidstimmar m. m. han måste iakttaga en mängd särskilda anordningar, som åt öfriga arbetare, för hvilka han ej behöfver ha ett dylikt besvär.

Vid arbetareskyddskongressen i Zürich 1897 ville

*) Le Bulletin de l'Union Universelle des femmes 1890.

en belgisk deputerad utan vidare förbjuda arbete på fabriker och värkstäder för alla kvinnor, eller åtminstone de gifta kvinnorna. Kongressen gick dock ej så långt, utan antog »en medelväg», d. v. s. den förordade en mängd restriktioner på laglig väg rörande kvinnoarbete vid värkstäder och fabriker.

Faktum är, att allestädes där dessa lagar genomförts, hafva socialister och Trades Unions dels framkallat dem, dels varit behjälpliga vid deras framkallande, *alltid* tagit dem i sitt program. Som ersättning för hvad socialisterna frångått kvinnorna, har man uppfunnit *l'assurance maternelle*, den moderna socialismens skötebarn. Detta förslag afser, såsom känt, att hvarje nyfödd flicka skulle försäkras, hvarigenom hon i framtiden skulle erhålla en viss summa af staten för hvarje barn som hon föder — *inom eller utom äktenskapet* *) Altså: man beröfvar kvinnan frihet att välja sitt arbete och få en rättvis lön därför, men man underlättar sedlighetsbrott för henne.

Visserligen kan invändas att då intet försök i vårt land gjorts att inslå på skyddslagarnas väg, det är obefogadt att på förhand skrämman upp sig för hvad som möjligen kan ske i framtiden. Så alldeles obefogad är oron icke, ty redan spåras hos oss bland

*) *L'assurance maternelle*: Par Louis Frank, dr Keiffer et Louis Maingie 1897.

de manliga arbetarena och deras ledare en tendens dels att helt och hållet aflägsna åtminstone de gifta kvinnorna från arbetsmarknaden, dels att på sätt eller annat nedtrycka de kvinliga arbetarens löner. Vid ett samkväm som »Turun Työväen Naisyhdistys», filial till »Turun Työväen Yhdistys», anställde den 13 mars 1897, hölls ett föredrag af en manlig talare, hvari framhölls hur det går om kvinnorna skola få samma lön för sitt arbete som männen. Männens arbetslöner skola därigenom nedtryckas, de skola icke kunna ingå äktenskap, hvarför alt flera kvinnor måste förbli ogifta. *) I n:o 16 af Työmies för 1898 skildrar herr N. R. af U. i mörka färger de olycksbringande följderna af att storindustrin begynte använda billig arbetskraft (= kvinnor och barn) i sin tjänst samt huru detta tryckte ned arbetslönerna. Han anser fördömligt att den gifta kvinnan är ute på arbetsförtjänst, och hänvisar till det socialistiska programmets uppfyllelse för att få detta missförhållande afskaffadt. Men det antydes ej hvarmed hustrurna skola ifylla den brist de nu fylla genom sitt arbete, *intill* den gyllne tid inbryter, då socialismen vunnit seger. Således variationer på det i utlandet redan utförda temat. Fortsättning i samma riktning kan lätt tänka sig.

*) En notis i Koti ja Yhteiskunta n:o 56, 1897, insänd af nämnda kvinnoförenings dåvarande sekreterare.

Därför är det icke obefogadt om hvarje sann kvinnosaksvän med oro ser en anslutning af de arbetande kvinnorna till en rörelse, som i alla länder visat sig vara icke deras vän, utan deras farligaste fiende. Restriktionerna för kvinnoarbete kunna nämligen icke motvägas af de praktiskt nyttiga inrättningar socialisterna onekligen i en del länder åstadkommit till de arbetande kvinnornas bästa. Restriktionerna äro den förintande vind, som redan i dess knopp tillintetgör alt hopp för kvinnorna om rättslig likställdhet med männen, frihet att välja sitt arbete, samma lön för samma arbete. Dessa önskningsmål äro oupplösligt införlifvade med kvinnosakens program och kunna icke af någon sann kvinnosaksvän nedprutas. Skyddslagarna äro framför alt stridande mot nutidens princip om individens själfbestämmelserätt, hvartill ovilkorligen måste räknas frihet för den fullvuxna människan att välja sitt arbete. Något godt kan aldrig komma af att denna princip trampas under fötterna, äfven om det sker i humanitetens namn.

Alexandra Gripenberg.

